

БӨЛІМ: ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫ

«Адам өз құқықтарын не үшін білу керек?»

ЖАРИЯЛАНДЫ
26.11.2024СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/170601/

«Адам өз құқықтарын не үшін білу керек?»

Қазіргі қоғамда адамның құқықтары туралы түсінігі оның өмір сүру сапасын анықтайтын маңызды факторлардың бірі болып табылады. Адам құқықтары – жеке тұлғаның негізгі қажеттіліктерін, қауіпсіздігін және еркіндігін қамтамасыз етуге бағытталған қағидалар жиынтығы. Олар әрбір адамның өмірде тең мүмкіндіктерге ие болуына, өзіне қажетті ресурстар мен қорғаныс құралдарын пайдалануына мүмкіндік береді. Бірақ адам өз құқықтарын білмесе, ол әділетсіздікке тап болуы, заңсыз әрекеттерге құрбан болуы, немесе өз мүмкіндіктерін толық пайдалана алмауы ықтимал. Бұл эсседе адам құқықтарын білудің маңыздылығы әртүрлі тұрғыдан талқыланады.

Құқықтар дегеніміз не және олар не үшін қажет?

Адам құқықтары дегеніміз – адамның өмірі мен қадір-қасиетінің негізгі кепілдіктерін қамтамасыз ететін заңдық нормалар жиынтығы. Бұл нормалар адамның еркін және қауіпсіз өмір сүруіне, білім алуға, еңбек етуге, медициналық көмек алуға, және басқа да қажеттіліктерін қанағаттандыруға мүмкіндік береді. Олар тек жеке адамның мүддесін ғана емес, бүкіл қоғамның тұрақтылығы мен дамуын қамтамасыз етуге бағытталған.

Адам құқықтарын білу әрбір азамат үшін өмірлік маңызы бар. Құқықтық сауаттылық – әділетсіздікке қарсы тұрудың, өзіңді қорғаудың және өзгелердің құқықтарын құрметтеудің негізгі құралы. Егер адам өз құқықтарын білсе, ол өмірде кездесетін көптеген қиындықтарды заңды түрде шешуге қабілетті болады.

1. Өзін қорғау және әділетсіздікке қарсы тұру

Әділетсіздік – адамның құқықтық білімінің жетіспеушілігі нәтижесінде жиі орын алатын құбылыс. Адам өз құқықтарын білмесе, ол қудалауға, заңсыз әрекеттерге, және қысымшылыққа тап болуы мүмкін. Мысалы, жұмыс орнында дискриминацияға немесе шамадан тыс жұмыс істеуге мәжбүр болған жағдайда, өз құқықтарын білетін қызметкер еңбек инспекциясына шағымданып, әділдік орнатуға мүмкіндік алады.

Сондай-ақ, құқықтық сауаттылық зорлық-зомбылықтан қорғаудың тиімді құралы болып табылады. Әйелдер мен балаларға қатысты зорлық-зомбылық оқиғаларының көбісі құрбандардың өз құқықтарын білмеуі мен оларды қолдана алмауынан туындайды. Егер

адамдар заң көмегіне жүгіну мүмкіндігін түсінсе, олар өздерін қорғап, әділдікті қалпына келтіре алады.

2. Жеке еркіндікті қорғау

Адам құқықтары – адамның жеке еркіндігінің кепілі. Бұл еркіндік тек физикалық қауіпсіздікті ғана емес, ойлау, сөз, және діни сенім еркіндігін де қамтиды. Өз құқықтарын білетін азаматтар өз пікірлерін еркін жеткізіп, заң аясында әрекет етеді. Бұл демократиялық қоғамның дамуына да ықпал етеді.

Мысалы, сөз еркіндігі әрбір азаматқа қоғамда болып жатқан мәселелерді ашық айтуға, өз пікірін білдіруге мүмкіндік береді. Егер азамат өз құқықтарын білмесе, оның бұл еркіндігі шектелуі мүмкін.

3. Білім алу және тұлғалық даму

Білім – адамның негізгі құқықтарының бірі. Білім алуға құқығын білетін адам өзіне және балаларына жақсы білім беру мүмкіндігін талап ете алады. Әлемнің көптеген елдерінде мемлекет тарапынан тегін білім беру құқығы заңмен кепілдендірілген.

Құқықтық сауаттылық тек мектепте немесе университетте ғана емес, адамның бүкіл өмірінде маңызды. Ол адамның тұлғалық дамуына, кәсіби жетістіктерге жетуіне және өзін қоғамның белсенді мүшесі ретінде сезінуіне мүмкіндік береді.

4. Қоғамдық тәртіпті сақтау

Қоғамда құқықтар мен міндеттер теңгерімі маңызды рөл атқарады. Адам өз құқықтарын білумен қатар, басқалардың құқықтарын да құрметтеуі керек. Бұл тек жеке өмірде ғана емес, қоғамның барлық саласында маңызды.

Мысалы, жол қозғалысы ережелерін білетін және сақтайтын жүргізушілер өз өмірлерін ғана емес, басқалардың да қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Сол сияқты, салық төлеу, қоғамдық мүлікті қорғау сияқты міндеттерді орындау қоғамда тәртіп пен тұрақтылықты сақтауға көмектеседі.

5. Заң алдындағы теңдік

Әрбір азамат заң алдында тең. Бірақ бұл теңдік құқықтық білімсіз жүзеге аспауы мүмкін. Құқықтарын білетін адам заңсыздыққа жол бермейді және өз мүддесін қорғауға қабілетті болады.

Мысалы, кейбір азаматтар заңды рәсімдерді білмегендіктен, өздеріне тиесілі тұрғын үйді немесе жәрдемақыны ала алмауы мүмкін. Егер адам өз құқықтарын білсе, ол қажетті құжаттарды дұрыс толтырып, мемлекет тарапынан ұсынылатын жеңілдіктер мен қызметтерді пайдалана алады.

6. Халықаралық деңгейде құқықтарды қорғау

Құқықтық сауаттылықтың маңыздылығы тек ұлттық деңгейде ғана емес, халықаралық деңгейде де көрінеді. Адам құқықтары халықаралық құжаттармен реттеледі, мысалы, БҰҰ-ның Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясы. Егер азамат өз құқықтарын білсе, ол халықаралық ұйымдарға жүгініп, әділдікке қол жеткізе алады.

Бұл әсіресе шетелге шыққан азаматтар үшін маңызды. Мысалы, егер шетелде адам құқықтары бұзылса, ол елшіліктерге немесе халықаралық ұйымдарға жүгіну арқылы

көмек ала алады.

7. Демократиялық процестерге қатысу

Демократиялық қоғамда әрбір азамат елдің саяси өміріне қатысуға құқылы. Бұл – дауыс беру, митингтерге қатысу, немесе үкіметтің шешімдеріне ықпал ету мүмкіндігі. Егер адам өз құқықтарын білмесе, ол саяси процестерден тыс қалып, елдің дамуына өз үлесін қоса алмайды.

Мысалы, кейбір азаматтар сайлау кезінде өз құқықтарын дұрыс түсінбегендіктен, өз таңдауын жасай алмайды. Құқықтық білім бұл процестерге белсенді қатысуға мүмкіндік береді.

Адам өз құқықтарын білу арқылы өмірінің барлық саласында әділеттілікке, теңдікке және қауіпсіздікке қол жеткізе алады. Бұл тек жеке тұлғаға ғана емес, бүкіл қоғамға пайда әкеледі. Құқықтарын білетін азамат өз өмірін жақсартып қана қоймай, қоғамның да дамуына ықпал етеді. Сондықтан құқықтық сауаттылық – әр адамның негізгі өмірлік дағдыларының бірі болуы тиіс.

Құқық – бұл әр адамның қорғаушысы,
Әділдікпен жүрудің жол табушысы.
Құқығыңды білмесең, қорғансызсың,
Қоғамның ішінде жалғыздан да жалғызсың.

Әділет жолы білектің күші емес,
Құқықты қорғау — бұл үлкен елдік үлгі.
Еңбекке, білімге еркіндік берілмесе,
Адамзат жете алмай, тоқтап қалады бір күнгі.

Құқығыңды білсең, сен – еркін адам,
Жол тауып өтесің қиын жолдардан.
Заң алдында тең болу – басты талап,
Әділетсіз қоғамда жаның жараланбасын.

Құқығыңды білмеу – көзді жабу,
Өмірде әділет жолын табу.
Білім алып, қоғамға болар үлес,
Тек құқықпен ғана болады егіз.

Демократия — құқықтан нәр алған,
Теңдік үшін талай жан қан жалмаған.
Сол теңдікке жеткізер білім ғана,
Құқығыңды біл, сүрме өмірді дара.

Құқығыңды қорғау – өзіңе парыз,
Әділдікке қол жеткіз, бұраңдама қарыс.
Қоғамда да, өмірде де жарық күн,

Құқықтарыңмен тұрсаң, нық болар әрбір ісің.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі
© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.